

Θα ξεκινήσω κάνοντας μια εισαγωγή/αναδρομή στα εγκλήματα τιμής, στη συνέχεια θα αναφερθώ στην τυπολογία της έμφυλης βίας και στα επιμέρους νομοθετήματα και θα κλείσω με κάποιες σκέψεις και παρατηρήσεις σχετικά με τα όρια και τα ζητούμενα που νομίζω ότι μας τίθενται.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε συζήτηση σχετικά με το θέμα της έμφυλης βίας, και ιδίως της βίας κατά γυναικών, έχει –διαχρονικά– ως κεντρικό άξονα το ζήτημα της τιμής και της τιμώρησης. Η τιμή της οικογένειας που προσβάλλεται, η τιμή της κοπέλας που χάνεται, η άτιμη γυναίκα, η βίαιη τιμωρία. Είναι ίσως γνωστό ότι η Ελλάδα αποτελεί ένα από τα ερευνητικά πεδία στα οποία στηρίχθηκε η ανθρωπολογική επεξεργασία της έννοιας της τιμής ως οργανωτικής αρχής των κοινωνικών σχέσεων και ως τυπικό χαρακτηριστικό των μεσογειακών κοινωνιών. Ακόμα και εάν σήμερα στη χώρα μας τα εγκλήματα τιμής έχουν ατονήσει, αφενός παραμένουν ενεργά σε άλλες χώρες, αφετέρου η τιμώρηση του γυναικείου σώματος είτε στην ακραία μορφή του διαμελισμού του (υπόθεση Φρατζή, υπόθεση Βαλμπόνα) είτε στην καθημερινή πρακτική της ενδοοικογενειακής βίας δεν έπαψε ποτέ.

Η τιμή είναι η θεμελιακή κοινωνική αξία και ο συνδετικός ιστός που ενώνει τα μέλη μιας οικογένειας σε ένα κόσμο οργανωμένο με βάση την αντιπαλότητα και την εχθρότητα μεταξύ όσων οικογενειακών ομάδων δεν συνδέονται μεταξύ τους με συγγένεια ή με γάμο. Η τιμή σχετίζεται όχι μόνο με την αυτοεκτίμηση και την αυτοεικόνα του ατόμου αλλά- στο πεδίο που μας ενδιαφέρει- ιδίως με τη δημόσια αναγνώριση της αξίας του, με βάση την οποία αποτιμάται όχι μόνο το κύρος του ίδιου αλλά και της οικογένειάς του. Η διατήρηση αυτής της τιμής προδιαγράφει συγκεκριμένες συμπεριφορές, αυστηρά διαφορετικές για άνδρες και γυναίκες, σε ένα πλαίσιο παραδοχής της ανδρικής υπεροχής¹.

Για τη γυναίκα, η τιμή συναρτάται με τη σεξουαλική αγνότητα, εγκράτεια και συστολή, για τον άνδρα ταυτίζεται με τη δυναμική προστασία της τιμής της οικογένειας, την προάσπιση και διατήρηση του κύρους και της υπόληψης αυτής, ενεργητικά και μαχητικά. Η εκπλήρωση του ρόλου αυτού είναι για τον άνδρα συνώνυμη με τον ανδρισμό του. Όποιος υφίσταται την προσβολή, έχει την υποχρέωση να την αποκαταστήσει ο ίδιος – χωρίς δηλαδή τη διαμεσολάβηση των θεσμών, των δικαστικών αρχών κτλ- ακόμη και «ξεπλένοντάς την στο αίμα». Το πλυντήριο αυτό του αίματος είχε δύο εκδοχές τιμώρησης: στη μία, η τιμωρία επιβάλλεται στον -εκτός της οικογένειας- άνδρα που ντροπιάζει, που

---

¹Έφη Αβδελά, «Δια λόγους τιμής», Βία, Συναισθήματα και Αξίες στη Μετεμφυλιακή Ελλάδα, εκδ. Νεφέλη Αθήνα 2006.

μειώνει δημόσια με τις πράξεις του την τιμή της οικογένειας (π.χ. αρνείται να αποικατασταστήσει τη «διαφθαρείσα» κόρη ή αδερφή). Στη δεύτερη εκδοχή, η τιμώρηση επιβάλλεται ενδοοικογενειακά, απέναντι στην «ανήθικη» κόρη ή αδερφή, που με τη συμπεριφορά της ντροπιάζει την οικογένεια.

Στα σχήματα συνεπώς αυτά, η γυναίκα είτε έχει θέση παθητική, άβουλου και αμέτοχου θεατή, διότι η προσβολή που της γίνεται, υιοθετείται τρόπον τινά από τον πατέρα ή τον αδερφό και μετατρέπεται σε δική τους δουλειά να τη διαχειριστούν. Είτε, όταν αυτή λειτουργεί ως αυτόνομο υποκείμενο «αρνούμενο να ηκουλουθήσει τας συμβουλάς ή επειδή διετῆρει παρανόμους σχέσεις», τιμωρείται με την ποινή του θανάτου.

Επιτρέψτε μου μια μικρή παρένθεση, δεν αφορά ευθέως το θέμα μας, αλλά έχει ένα ιδιαίτερο, κοινωνιολογικό πρωτίστως ενδιαφέρον. Πρόκειται για τις περιφημες «βιτριολίστριες», όπως τις ονόμαζε ο τύπος της εποχής. Γυναίκες οι οποίες ρίχνουν βιτριόλι στον εραστή τους, και έτσι τον τυφλώνουν ή τον σημαδεύουν, για την ατιμία που τους έκανε ή την εγκατάλειψη. Το ενδιαφέρον σε αυτές τις περιπτώσεις που οι ίδιες οι γυναίκες αναλαμβάνουν την τιμώρηση του προσβολέα τους, ευθέως και αδιαμεσολάβητα, είναι ότι αυτές δεν εγγράφονται στα εγκλήματα τιμής. Είναι δηλαδή τόσο ισχυρή η ανδρική φιγούρα ως θεματοφύλακας της τιμής, που οι αντίστοιχες πράξεις όταν τελούνται από γυναίκες χάνουν τη νοσηματοδότησή τους λόγω φύλου (βλ. και σελ. 61, ό.π. Αβδελά).

Αυτό είναι το βασικό περίγραμμα για την Ελλάδα από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα τουλάχιστον και μέχρι τη δεκαετία του '60, οπότε και ξεκινάει μια διαδικασία επαναπροσδιορισμού της έννοιας της τιμής, κατά την οποία μετασηματίζεται και από-νομιμοποιείται το περιεχόμενο που έως τότε συνιστούσε το αξιακό της υπόβαθρο: απονομιμοποιείται δηλαδή η συσχέτιση ανάμεσα στη βία και την υπεράσπιση της τιμής, καθώς αρχίζουν να κυριαρχούν άλλα πρότυπα και εκδοχές τόσο του ανδρισμού όσο και της θηλυκότητας. Στη διαδικασία συνεπώς αυτή της συγκρότησης νέων ταυτοτήτων και δόμησης νέων όρων στη διάκριση δημόσιου και ιδιωτικού, εμφανίζεται πλέον σταδιακά και εδραιώνεται και η θέση της Πολιτείας και των θεσμών, ως ο διαχειριστής αυτών των προσβολών.

Πριν περάσω στην νομοθεσία και στην επιμέρους ανάλυσή της, θα ήθελα να επισημάνω ένα στοιχείο: Το ντροπιασμά, το στοιχείο δηλαδή της ντροπής, το οποίο είναι συστατικό των εγκλημάτων τιμής, διατρέχει όλο το φαινόμενο της έμφυλης βίας μέχρι και σήμερα. Υπάρχει όμως μια κρίσιμη διαφορά: Ενώ στην εποχή μέχρι τη δεκαετία του '60, η ντροπή ήταν ο κινητήριο μοχλός της δράσης, ο δράστης ήταν εκείνος που ένιωθε την ντροπή και εξαιτίας αυτής ενεργούσε, σήμερα η ντροπή έχει μετατοπιστεί στο θύμα. Στα αδικήματα

της ενδοοικογενειακής βίας, του βιασμού, της σεξουαλικής παρενόχλησης κ.ο.κ. το βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι τη ντροπή –και την ενοχή– τη φέρουν οι παθούσες. Αυτός είναι και ένας από τους κύριους παράγοντες για τους οποίους τα αδικήματα αυτά μένουν σε μεγάλο αθέατα, και φυσικά ατιμώρητα και νομίζω ότι αυτό είναι που δεν έχει ληφθεί επαρκώς υπόψη και δεν έχει αξιολογηθεί όπως πρέπει και από τον έλληνα νομοθέτη.

II. ΟΡΙΣΜΟΣ / ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ

Κατά το Προοίμιο της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, η οποία αναμένεται να ενσωματωθεί, και στο οποίο περιγράφεται ο **σύγχρονος ορισμός** της έμφυλης βίας, ως έμφυλη ορίζεται «η βία που στρέφεται κατά προσώπου λόγω φύλου, ταυτότητας ή έκφρασης του φύλου του εν λόγω προσώπου ή θίγει δυσανάλογα πρόσωπα συγκεκριμένου φύλου νοείται ως βία λόγω φύλου. Ενδέχεται να προκαλέσει σωματική, σεξουαλική, ψυχική, συναισθηματική ή ψυχολογική βλάβη ή οικονομική ζημία του θύματος. Η βία λόγω φύλου νοείται ως μορφή διάκρισης και ως παραβίαση των θεμελιωδών ελευθεριών του θύματος και περιλαμβάνει τη βία στο πλαίσιο στενών σχέσεων, τη σεξουαλική βία (συμπεριλαμβανομένων του βιασμού, της σεξουαλικής επίθεσης και της σεξουαλικής παρενόχλησης), την εμπορία ανθρώπων, τη δουλεία και διάφορες μορφές επιβλαβών πρακτικών όπως οι αναγκαστικοί γάμοι, ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων των γυναικών και τα λεγόμενα «εγκλήματα τιμής». Οι γυναίκες που υπήρξαν θύματα βίας λόγω φύλου και τα παιδιά τους συχνά απαιτούν ειδική υποστήριξη και προστασία λόγω του υψηλού κινδύνου δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, εκφοβισμού και αντεκδίκησης που συνδέονται με τέτοιου είδους βία.

Στις περιπτώσεις που η βία διαπράττεται στο πλαίσιο στενής σχέσης, δράστης είναι πρόσωπο το οποίο είναι ή υπήρξε σύζυγος ή σύντροφος του θύματος ή είναι άλλο μέλος της οικογενείας του, ασχέτως αν ο δράστης μοιράζεται ή έχει μοιραστεί την ίδια στέγη με το θύμα. Η βία αυτή μπορεί να καλύπτει σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βία και να προξενεί σωματική, ψυχική ή συναισθηματική βλάβη ή οικονομική ζημία... Τα θύματα βίας στο πλαίσιο στενών σχέσεων ενδέχεται επομένως να χρειάζονται ειδικά μέτρα προστασίας...».

Ως έμφυλη βία εννοούμε τις εξής συμπεριφορές:

Ενδοοικογενειακή βία

Συζυγοκτονίες

Βιασμός, ενδοοικογενειακός βιασμός και αιμομιξία

Αναγκαστικός γάμος

Εγκλήματα τιμής

Εμπορία ανθρώπων

Πράξεις βίας με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, τα ονομαζόμενα εγκλήματα μίσους (hate crimes), λόγω σεξουαλικής ταυτότητας και προσανατολισμού των θυμάτων

Stalking

Ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων

Σεξουαλικά εγκλήματα ως όπλα πολέμου

Σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις, η βία χρησιμοποιείται ως εργαλείο για τη συγκρότηση και τη διατήρηση σχέσεων εξουσίας και ιεραρχίας. Η βία μπορεί να χρησιμοποιείται είτε ως μέσο πειθάρχησής είτε ως τρόπος εξάλειψης του διαφορετικού. Αυτό το τελευταίο κατεξοχήν χαρακτηρίζει τα ρατσιστικά εγκλήματα για λόγους σεξουαλικής ταυτότητας και προσανατολισμού.

III. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ: Το πλέγμα των συνταγματικών διατάξεων οι οποίες κατοχυρώνουν την αρχή της ισότητας και της ελευθερίας χωρίς διακρίσεις είναι τα άρθ. 2 παρ. 1: Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, άρθ. 4 παρ.2: «Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις», άρθ. 5 παρ. 2: Όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της τιμής και της ελευθερίας τους χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων, και άρθ. 116 παρ.2: «Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών». Με το τελευταίο αυτό άρθρο ουσιαστικά βρίσκει συνταγματική κατοχύρωση ο θεσμός του affirmative action, ο οποίος

εφαρμόστηκε εκτεταμένα στην Αμερική για την αποκατάσταση της ισότητας μεταξύ λευκών και μαύρων πολιτών.

N. 3500/2006: Το βασικότερο ίσως νομοθέτημα είναι ο νόμος 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία². Περιέχει διατάξεις για την απαγόρευση της σωματικής βίας στην οικογένεια, για την ενδοοικογενειακή βία ως τεκμήριο κλονισμού του γάμου, περιλαμβάνει διακεκριμένες παραλλαγές σωματικών βλαβών, ορίζει ότι τα αδικήματα διώκονται αυτεπαγγέλτως και βεβαίως καθιερώνει το θεσμό της ποινικής διαμεσολάβησης. Μεταξύ των αυτεπαγγέλτως διωκόμενων εγκλημάτων που τυποποιεί ο Ν. 3500/2006 (άρ. 17 παρ. 1 του νόμου αυτού) περιλαμβάνονται και διατάξεις που εισάγουν διακεκριμένες παραλλαγές των εγκλημάτων των σωματικών βλαβών του Ποινικού Κώδικα (άρ. 308, 309 και 310 ΠΚ), λόγω της σοβαρότερης απαξίας τους, ενόψει του οικογενειακού δεσμού μεταξύ του δράστη και του θύματος.

Ειδικότερα: Σύμφωνα με το άρθρ. 1 παρ. 1 του Ν. 3500/2006, θεωρείται ενδοοικογενειακή βία «η τέλεση αξιόποινης πράξης σε βάρος μέλους της οικογένειας, σύμφωνα με τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του παρόντος Νόμου και τα άρθρα 299 και 311 ΠΚ», ενώ, κατά την παρ. 2 στοιχ. γ` του ίδιου άρθρου, «οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται και **στην μόνιμη σύντροφο του άνδρα ή στον μόνιμο σύντροφο της γυναίκας και στα τέκνα, κοινά ή ενός εξ αυτών, εφόσον τα πρόσωπα αυτά συνοικούν...**». Η καινοτομία του Ν. 3500/2006 ήταν η επέκταση της έννοιας της οικογένειας στα ετερόφυλα πρόσωπα που συμβιών σαν να είναι παντρεμένοι και τα τέκνα τους, κοινά ή ενός εξ αυτών. Πρόκειται για τη λεγόμενη «ελεύθερη ένωση», για την κατάφαση της οποίας απαιτούνται σωρευτικά τρία στοιχεία: η συγκατοίκηση των «μόνιμων συντρόφων», η εξακολουθητική εγνατάσταση τους και η κοινωνική εμφάνιση γάμου (βλ. Α Ε Στεφανίδου, Ενδοοικογενειακή βία, 2010, σ. 46, πρβλ.

---

²Η ΓΓΠΦ έχει προτείνει προσθήκες και βελτιώσεις στο Ν. 3500/2006 για ενδοοικογενειακή βία: α) Επανεξέταση άρθρων για Ποινική διαμεσολάβηση β) Λήψη υπ' όψιν του Συμφώνου Συμβίωσης για τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας της «οικογένειας» γ) Συμπερίληψη της οικονομικής βίας στην έννοια της ενδοοικογενειακής βίας δ) Επέκταση των προστατευτικών για τη γυναίκα διατάξεων σε σταθερούς συντρόφους εκτός συμβίωσης καθώς και για πρώην συντρόφους (όχι συζύγους) που έχουν αποκτήσει παιδί ανεξάρτητα από συνοίκηση (ποινικό δίκαιο).

Α Χαραλαμπίκη, Ο ν. 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, ΠοινΛογ 2006, σ. 719 επ., όπου και σχετικοί προβληματισμοί για την έννοια του «μόνιμου» συντρόφου).

Ως προς το ζήτημα των συντρόφων, μετά την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης και στα ομόφυλα ζευγάρια, τίθεται το ερώτημα εάν εμπίπτουν στις προστατευτικές διατάξεις του Ν. 3500 και τα ομόφυλα ζευγάρια, παρά το γεγονός ότι η γραμματική διατύπωση του νόμου κάνει λόγο ρητά για άνδρα και γυναίκα. Η προσωπική μου γνώμη είναι ότι οι διατάξεις αυτές πρέπει να εφαρμοστούν και στα ομόφυλα ζευγάρια, προκειμένου να υπάρχει μία στοιχειώδης ενότητα δικαίου αλλά και σε συμμόρφωση προς τη νομολογία του ΕΔΔΑ, το οποίο έχει κρίνει, ερμηνεύοντας το άρθ. 8 ΕΣΔΑ, ότι στην έννοια της οικογένειας απολύτως εμπίπτουν και τα ομόφυλα ζευγάρια. Ως εκ τούτου, και εφόσον ο νόμος προστατεύει συντρόφους σε ελεύθερη ένωση, θα πρέπει afortiori να προστατεύσει τα πρόσωπα που τελούν σε σύμφωνο συμβίωσης, διαφορετικά προβαίνει σε ανεπίτρεπτη διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Επειδή όμως πρόκειται για ποινικά αδικήματα και δεν γίνεται αναλογική εφαρμογή, θα πρέπει άμεσα να τροποποιηθεί η ως άνω διάταξη προκειμένου να τα συμπεριλάβει και αυτούς.

Το δεύτερο ζήτημα ως προς την ερμηνεία της διάταξης του άρθ. 1 γ', είναι εάν εμπίπτουν σε αυτό, εκτός από τους πρώην συζύγους, οι οποίοι ρητά αναφέρονται, και οι πρώην σύντροφοι. Και εδώ φρονώ ότι θα πρέπει να έχουν εφαρμογή οι συγκεκριμένες διατάξεις, πάλι κατόπιν νομοθετικής τροποποίησης η οποία να τους περιλαμβάνει ρητά.

Σχετικά με την ποινική διαμεσολάβηση, αυτή αφορά μόνο την τέλεση πλημ/των και μόνο εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι προϋποθέσεις που θέτει το άρθ. 11 παρ. (ανεπιφύλακτη σχετική δήλωση του δράστη, λόγος τιμής, παρακολούθηση προγ/τος, άρση – αποκατάσταση συνεπειών) αλλά και η αποδοχή της σχετικής δήλωσης από τον παθόντα, κατ' άρθ. 12 παρ. 5. Ο θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης δεν εφαρμόζεται σε δικαστ.συμπαραστάτες, αναδόχους και επιτρόπους (άρθ. 11 παρ. 4).

Σε περίπτωση αυτοφώρου, η ποινική διαμεσολάβηση επιτρέπεται μόνο εφόσον το δικαστήριο αναβάλει την ειδίκαση κατ' άρθ. 423 ΚΠΔ. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο αναβάλει, εξετάζει αυτεπαγγέλτως την επιβολή των κατ' άρθ. 18 περιοριστικών όρων.

Εάν επιτευχθεί η ποινική διαμεσολάβηση, ο εισαγγελέας θέτει τη δικογραφία με διάταξη του στο ειδικό αρχείο. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, η διάταξη ανακαλείται, η δικογραφία ανασύρεται και η διαδικασία συνεχίζεται χωρίς να επιτρέπεται υποβολή νέου αιτήματος για διαμεσολάβηση. Για όσο χρόνο διαρκεί η διαμεσολάβηση και μέχρι την ολοκλήρωσή της, αναστέλλεται η παραγραφή της πράξης.

ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ/ΠΚ:

Είναι αυτονόητο ότι το 18^ο Κεφάλαιο του ΠΚ (Εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας, άρθ. 322επ.) καθώς και το 19^ο (Εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, άρθ. 336 επ.) αποτελούν το κομμάτι των ποινικών διατάξεων για την προστασία κατά της έμφυλης βίας:

Βιασμός, προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας, σεξουαλική παρενόχληση: άρθ. 336, 337 ΠΚ. Επισημαίνω την παρ. 5 του άρθ. 337, η οποία προστέθηκε με το Ν. 3896/2010 για την ίση μεταχείριση ανδρών-γυναικών, με την οποία θεσπίστηκε για πρώτη φορά διάταξη που τιμωρεί τη σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο: *«Οποιοσ τελεί την πράξη της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, εκμεταλλεόμενος την εργασιακή θέση του παθόντος ή τη θέση προσώπου που έχει ενταχθεί σε διαδικασία αναζήτησης θέσης εργασίας διώκεται κατ' έγκληση και τιμωρείται με φυλάκιση από έξι (6) μήνες μέχρι τρία (3) έτη και με χρηματική ποινή τουλάχιστον χιλίων (1.000) ευρώ»*. Επισημαίνεται όμως ότι η αντιστροφή του βάρους της απόδειξης που καθιερώνεται με το άρθ. 24 Ν. 3896/2010, δεν ισχύει, αυτονοήτως, στην ποινική διαδικασία.

Με το Ν. 4322/2015 (άρθ. 8), τροποποιήθηκε το άρθ. 312 ΠΚ περί πρόκλησης βλάβης με συνεχή σκληρή συμπεριφορά, για να καλύπτει και περιπτώσεις εκφοβισμού.

Το άρθ. 323^Α ΠΚ τιμωρεί το αδίκημα της εμπορίας προσώπων (trafficking) και με το άρθ. 351 ΠΚ το αδίκημα της σωματεμπορίας. Το άρθρο 323^Α προστέθηκε με το Ν. 3064/2002 με τίτλο «*Τροποποίηση ΠΚ Εμπορία ανθρώπων, πορνογραφία-ασέλγεια με ανήλικο, μαστροπεία, Αρωγή θυμάτων κλπ*». Με το νόμο αυτό αντιμετωπίζονται πλέον, εκτός από το δουλεμπόριο, οι σύγχρονες μορφές εμπορίας ανθρώπων και συγκεκριμένα η διακίνηση με σκοπό την εργασιακή και σεξουαλική εκμετάλλευση προσώπων καθώς και το εμπόριο οργάνων. Τα περισσότερα από τα σχετικά αδικήματα χαρακτηρίζονται ως κακουργήματα, καθιερώνονται αυστηρές ποινές, που σε ορισμένες περιπτώσεις φθάνουν και την ισόβια κάθειρξη για τα αντίστοιχα αδικήματα. Εκτός από τις ποινικές διατάξεις, τόσο οι διατάξεις των άρθ. 12 και 13 Ν. 3064 όσο το π.δ. 233/2003 προβλέπουν πλαίσιο για την αρωγή και την προστασία των θυμάτων αυτών των πράξεων.

Θα ήθελα στο σημείο αυτό να το κάνω την εξής επισήμανση: Για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος της σωματεμπορίας, το θύμα δεν χρειάζεται να τελεί σε καθεστώς πλήρους υποδούλωσης ούτε να τελεί υπό διαρκή και αδιάκοπη φυσική εξουσίασή του από τον δράστη. Οι απειλές και εκφοβισμός, η αγορά και μεταπώλησή τους, η παρακράτηση νόμιμων διαβατηρίων, η έκδοση πλαστών, οι μεταφορές και μετακινήσεις που συνήθως γίνονται από τους δράστες, η διακίνηση εντός και εκτός της χώρας, ο καθορισμός των ερωτικών ραντεβού, του ωραρίου και του τόπου εργασίας, ο ιλιγγιώδης ρυθμός εργασίας, ο έλεγχος της αμοιβής, με λίγα λόγια ο αδιάλειπτος και ασφυκτικός έλεγχος της ζωής και του σώματος των γυναικών και η διαρκής επιτήρηση και εποπτεία τους, εκτείνεται σε τέτοιο βαθμό που η βία δεν χρειάζεται. Αυτό πλέον ονομάζεται happytrafficking, δηλαδή διακίνηση χωρίς οι δράστες ή το κύκλωμα να μετέρχεται ή να ασκεί βία.

(Ήδη από το 1967, πολύ καιρό πριν έχουμε τα φαινόμενα σε τέτοια μαζικότητα και αγριότητα, ο Μαγκάκης στη μελέτη του για τα εγκλήματα περί τη γενετήσια και

οικογενειακή ζωή, είχε επισημάνει ότι το στοιχείο που χαρακτηρίζει τη σωματεμπορία, σε αντίθεση με την με τη μαστροπεία, είναι ότι δεν υπάρχει η συναίνεση του θύματος ή εάν υπάρχει, αυτή είναι αλλοιωμένη από τα μέσα που έχει μεταχειριστεί ο δράστης για να εξαναγκάσει το θύμα του.

Η μαστροπεία είναι συνεπώς δραστηριότητα ενισχυτική της πορνείας, συνίσταται στην με οποιονδήποτε τρόπο προαγωγή στην πορνεία, παρακίνηση της γυναίκας να τραπεί σε αυτήν ή ενίσχυση ειλημμένης απόφασης. Ενώ η σωματεμπορία συνιστά «στρατολόγηση έμψυχου υλικού», όπου το θύμα εξαναγκάζεται ή παρασύρεται με παραπειστικές υποσχέσεις από το δράστη του. Η πορνεία συνιστά μία νόμιμη επαγγελματική δραστηριότητα δεν παύει όμως να συνιστά μια οριακή μορφή αυτοδιάθεσης, ή αλλιώς μια αυτοπροσβολή του εκδιδόμενου προσώπου. Συνεπώς η ανοχή του ποινικού νομοθέτη εξαντλείται στα όρια αυτά της αυτοπροσβολής και δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου και ανοχή στην εμπλοκή τρίτων προσώπων, καθώς αυτή συνιστά ετερο-προσβολή διαθέτουσα ποινική απαξία. Στη σωματεμπορία το θύμα δεν συναινεί. Γι αυτό άλλωστε και η ποινική μεταχείριση των 2 αδικημάτων είναι τόσο ουσιωδώς διαφορετική: διότι στη μεν σωματεμπορία το προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι το δημόσιο συμφέρον που έγκειται στην καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης αλλά και η προσωπική και σεξουαλική ελευθερία του προσώπου, το δικαίωμα του να αυτοπροσδιορίζεται και να λειτουργεί αυτόνομα, κυρίαρχα ως ελεύθερο πρόσωπο και όχι ως αντικείμενο. Προστατεύει δηλαδή μείζονα αγαθά του προσώπου που συνάπτονται άμεσα με την αυτονομία και την ελευθερία του. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος της διαρκούς διεύρυνσης της προστασίας των θυμάτων αυτών αδικημάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με την δημιουργία ενός πλέγματος προστασίας γύρω από αυτά που πλέον δεν εξαρτάται από την προηγούμενη συνεργασία τους με τις αρχές, αλλά παρέχεται κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη ανεξάρτητα από αυτήν. Στο έγκλημα της μαστροπείας, ο μαστροπός δημιουργεί ευκαιρίες για άσκηση πορνείας, παρακινεί ένα πρόσωπο με οποιονδήποτε

τρόπο στην πορνεία, ενώ ο σωματέμπορος προμηθεύεται τις γυναίκες, ως εμπορεύματα, για την άσκηση στη συνέχεια της πορνείας)).

Το άρθρ. 81Α Ποινικού Κώδικα αυξάνει τα πλαίσια ποινής εφόσον ένα αδίκημα τελείται με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, στα οποία περιλαμβάνεται και ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά φύλου. («Έγκλημα με ρατσιστικά χαρακτηριστικά. Εάν από τις περιστάσεις προκύπτει ότι έχει τελεστεί έγκλημα κατά παθόντος, η επιλογή του οποίου έγινε λόγω των χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου το πλαίσιο ποινής διαμορφώνεται ως εξής: α) Στην περίπτωση πλημμελήματος, που τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα (1) έτος, το κατώτερο όριο της ποινής αυξάνεται στους έξι (6) μήνες και το ανώτερο όριο αυτής στα δύο (2) έτη. Στις λοιπές περιπτώσεις πλημμελημάτων το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται κατά ένα (1) έτος. β) Στην περίπτωση κακουργήματος, που το προβλεπόμενο πλαίσιο ποινής ορίζεται σε πέντε (5) έως δέκα (10) έτη, το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται κατά δύο (2) έτη. Στις λοιπές περιπτώσεις κακουργημάτων το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται κατά τρία (3) έτη. γ) Στην περίπτωση εγκλήματος, που τιμωρείται με χρηματική ποινή, το κατώτερο όριο αυτής διπλασιάζεται. Σε περίπτωση μετατροπής της ποινής φυλάκισης που έχει επιβληθεί κατά τα παραπάνω, το ποσό της μετατροπής δεν μπορεί να είναι κατώτερο από το διπλάσιο του κατώτατου ορίου του προβλεπόμενου ποσού μετατροπής».

Όσον αφορά το αδίκημα του ακρωτηριασμού γεννητικών οργάνων, μέχρι σήμερα δεν υφίσταται ειδικό αδίκημα. Υπάρχει πρόταση για τροποποίηση του άρθρ. 310 ΠΚ περί βαριά (σκοπούμενης) σωματικής βλάβης, σύμφωνα με το Πόρισμα της Επιτροπής για την Κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, προκειμένου να τυποποιηθεί. Θεωρώ πάντως ότι και χωρίς τη θέσπιση ειδικού αδικήματος, το άρθρ. 310 ΠΚ, το οποίο κάνει ρητά λόγο για σοβαρό ακρωτηριασμό δύναται να καλύψει πλήρως αντίστοιχες περιπτώσεις.

Ομοίως, δεν έχουμε ειδικές διατάξεις για τους αναγκαστικούς γάμους. Υπάρχει επίσης πρόταση για προσθήκη/τροποποίηση της παρ.1 του υφιστάμενου άρθρου ΠΚ 323Α,

σύμφωνα με το Πόρισμα της Επιτροπής Έργου για την κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης. Με δεδομένο ότι οι γάμοι αυτοί στις χώρες που τελούνται αφορούν κυρίως ανήλικα κορίτσια, υπενθυμίζω ότι κατά τον ελληνικό ΑΚ, κατ' άρθρ. 1350 εδ. β', γάμος μεταξύ ανηλίκων κατ' αρχήν απαγορεύεται και επιτρέπεται κατ' εξαίρεση, για σπουδαίο λόγο, μόνο κατόπιν άδειας του Δικαστηρίου (δηλαδή με δικαστικές εγγυήσεις) και εφόσον προηγουμένως το Δικαστήριο έχει ακούσει, εκτός από τους μελλοντικούς, και τους ασκούντες την επιμέλεια του ανηλίκου.

Πρόσφατα, ψηφίστηκε ο Ν. 4443/2016 για την ίση μεταχείριση, η οποία ενσωματώνει την Οδηγία 2000/43/ΕΚ περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, την Οδηγία 2000/78/ΕΚ για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία και την Οδηγία 2014/54/ΕΕ περί μέτρων που διευκολύνουν την άσκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Με το νόμο αυτό διευρύνθηκε και η αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη για διερεύνηση καταγγελιών για άνιση μεταχείριση στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, ο οποίος πλέον έχει χωριστό Κύκλο για τα ζητήματα της ίσης μεταχείρισης.

ΙΙΙ. ΟΡΙΑ - ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ

(ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΦΥΛΩΝ 2016-2020)

Σύμφωνα με τις καταληκτικές παρατηρήσεις και προτάσεις της Επιτροπής CEDAW με βάση την 7η Έκθεση της Ελλάδας για την περίοδο 2005-2008 (CEDAW 2013), η Επιτροπή χαιρετίζει την υιοθέτηση του «Εθνικού Προγράμματος για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών (2009-2013)» και του «Εθνικού Προγράμματος για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων (2010-2013)». Ωστόσο,

προτρέπει την Ελλάδα να δώσει προτεραιότητα στην καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών και να υιοθετήσει ολοκληρωμένα μέτρα για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους βίας, σε συμφωνία με την υπ' αριθμόν 19 (1992) γενική σύστασή της και με τη συμπερίληψη:

- της διασφάλισης αυστηρής εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας για τη βία κατά των γυναικών και της διασφάλισης του ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια που είναι θύματα βίας θα έχουν άμεση πρόσβαση σε μέσα αποκατάστασης και προστασίας, όπως και της εξασφάλισης ότι οι δράστες θα διώκονται και θα τιμωρούνται
- της ευαισθητοποίησης των πολιτών μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και με την παροχή υποχρεωτικής κατάρτισης σε δικαστές, εισαγγελείς, αστυνομικούς, δημοσιογράφους και εκπαιδευτικό προσωπικό, έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι θα ευαισθητοποιηθούν σε όλες τις μορφές της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών και ότι θα μπορούν να παρέχουν επαρκή υποστήριξη στα θύματα, έχοντας υπόψη τον παράγοντα φύλο
- της ενθάρρυνσης των γυναικών να αναφέρουν περιπτώσεις ενδοοικογενειακής και σεξουαλικής βίας μέσω του απο-στιγματισμού των θυμάτων και της ευαισθητοποίησης σχετικά με την ποινική φύση τέτοιων πράξεων
- της παροχής επαρκούς βοήθειας και προστασίας στις γυναίκες θύματα βίας μέσω της δημιουργίας ξενώνων, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές και ενίσχυση της συνεργασίας με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που παρέχουν καταφύγιο και επανένταξη στα θύματα
- της συλλογής στατιστικών δεδομένων για όλες τις μορφές της βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής βίας, ανά φύλο, ηλικία, εθνοτική/μειονοτική ταυτότητα και τη σχέση μεταξύ θύματος και δράστη και της εκπόνησης μελετών ή/και ερευνών σχετικά με την έκταση της βίας κατά των γυναικών και των αιτίων που την προκαλούν.

Επιπρόσθετα, η Επιτροπή καλεί την Ελλάδα να εφαρμόσει πλήρως το άρθρο 6 της Σύμβασης και:

- να διασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων
- να διεξάγει μελέτες και έρευνες, οι οποίες να περιλαμβάνουν και την εξάπλωση της πορνείας, για να αποτελέσουν στοιχεία στα οποία θα στηριχθεί η επιδίωξη του παραπάνω στόχου
- να διασφαλίσει την επανένταξη και την κοινωνική ενσωμάτωση των θυμάτων, παρέχοντάς τους, μεταξύ άλλων, καταφύγιο και αρωγή.

Σύμφωνα με τον ΟΗΕ (UNIFEM 2013), οι βασικές στρατηγικές για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών είναι οι εξής:

- α) επένδυση στην ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών
- β) εισαγωγή ή αναθεώρηση της νομοθεσίας
- γ) ανάπτυξη ολιστικών, πολυτομεακών πολιτικών και εθνικών σχεδίων δράσης
- δ) διασφάλιση πόρων και ένταξη της οπτικής του φύλου στους προϋπολογισμούς (gender budgeting)
- ε) προώθηση της πρωτογενούς πρόληψης
- στ) ενίσχυση τομέων-κλειδιών για προώθηση αλλαγών
- ζ) ανάπτυξη συντονισμένης ανταπόκρισης σε τοπικό επίπεδο
- η) εμπλοκή της συμμετοχής ομάδων-κλειδιών
- θ) ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων

ι) διενέργεια ερευνών, συλλογή και ανάλυση δεδομένων και

ια) παρακολούθηση και λογοδοσία.

Για να μειωθεί και να προληφθεί η βία κατά των γυναικών, χρειάζεται μια ολοκληρωμένη, και όχι μια αποσπασματική, στρατηγική προσέγγιση, που θα επενδύσει δυναμικά σε όλους τους τομείς της πρόληψης (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια), θα καλύπτει ολοκληρωμένα τον τομέα της αντιμετώπισης, όλες τις μορφές βίας και θα εφαρμοστεί σε εθνικό επίπεδο. Με άλλα λόγια, η αποτελεσματική και συστηματική πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών απαιτεί και συνεπάγεται τη συμμετοχή πολλών και διαφορετικών φορέων της πολιτείας (π.χ. αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, ιατρικές υπηρεσίες, υπηρεσίες απασχόλησης κ.ά.), της αυτοδιοίκησης (π.χ. υπηρεσίες πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας κ.ά.) και του εθελοντικού τομέα και κυρίως απαιτεί τη διασύνδεση των διαφορετικών υπηρεσιών που εμπλέκονται στην πολλαπλή υποστήριξη και προστασία των θυμάτων στην παραπομπή τους στις αρμόδιες υπηρεσίες, στη δίωξη των δραστών κ.λπ.

Για το λόγο αυτό, είναι αναγκαία η κατοχύρωση της διασύνδεσης των υπηρεσιών, καθώς και της πολύ-θεσμικής προσέγγισης (multi-agency approach) και σε εθνικό και σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο (Βουγιούνα 2011).